

Το σχολείο αργεί να ξεκινήσει
(για ένα παιδί, το παιχνίδι είναι δουλειά)

Οι Φινλανδοί έχουν έναν από τους υψηλότερους δείκτες αλφαριθμητικού παγκοσμίως. Εντούτοις, το γεγονός ότι τα παιδιά αρχίζουν το σχολείο αργά θα μπορούσε να έχει αρνητική επίπτωση στη μετέπειτα δεξιότητά τους στην ανάγνωση. Στην περίπτωση της Φινλανδίας, η τυπική εκπαίδευση (όταν ξεκινήσει) ενδεχομένως αντισταθμίζει με κάποιον τρόπο την καθυστερημένη έναρξη της σχολικής ζωής ή ίσως κάτι στην κουλτούρα των Φινλανδών διορθώνει την εσφαλμένη ρομαντική ιδέα τους για το πόσο ανάγκη έχουν τα παιδιά το παιχνίδι. Ιστορικά, στη χώρα υπάρχει ισχυρή βάση ως προς τον καθολικό αλφαριθμητισμό· πολύ παλιά, τον 16ο αιώνα, δεν μπορούσες καν να παντρευτείς αν δεν ήσουν ικανός να διαβάσεις μία παράγραφο από κάποιο θρησκευτικό κείμενο. Την αγάπη τους για την ανάγνωση οι Φινλανδοί την αποδεικνύουν μέχρι σήμερα: κάθε χρόνο, ο καθένας τους δανείζεται κατά μέσον όρο 18 βιβλία από τις βιβλιοθήκες, περισσότερα απ' οπουδήποτε αλλού στον κόσμο. Εύλογα, λοιπόν, τα Φινλανδόπουλα διαβάζουν με ευχέρεια στα δεκαπέντε τους, αν και δεν απαιτείται να μάθουν ανάγνωση μέχρι να γίνουν επτά χρονών.

Βέβαια, τα στοιχεία διεθνώς δείχνουν ότι το ν' αρχίζουν τα παιδιά την τυπική σχολική φοίτηση σε λίγο μεγαλύτερη ηλικία δεν παίζει σημαντικό ρόλο στη μετέπειτα αναγνωστική τους δεξιότητα. Για το θέμα αυτό πραγματοποιήθηκαν δύο

διακρατικές μελέτες, οι οποίες αξιοποιούν το γεγονός ότι στις διάφορες χώρες η τυπική εκπαίδευση αρχίζει σε διαφορετικές ηλικίες, που ποικίλλουν από τα πέντε (24 χώρες, μεταξύ αυτών και 15 μικρά νησιωτικά κράτη),³ τα έξι (143 χώρες), έως και τα επτά (38 χώρες). Το 1992, με πρωτοβουλία της Διεθνούς Ένωσης για την Αξιολόγηση των Μαθητικών Επιδόσεων (International Association for the Evaluation of Educational Achievement, IEA), διενεργήθηκε μελέτη για να εξεταστούν οι διαφορές στην αναγνωστική δεξιότητα μεταξύ παιδιών από χώρες που άρχιζαν το σχολείο στα πέντε έτη και άλλων που το άρχιζαν στα επτά. Το συμπέρασμα ήταν ότι, στην ηλικία των εννέα ετών, τα παιδιά που ήδη φοιτούσαν για τέσσερα χρόνια (έχοντας αρχίσει το σχολείο στα πέντε) είχαν οριακά μόνο καλύτερες αναγνωστικές δεξιότητες από εκείνα που είχαν αρχίσει να μαθαίνουν να διαβάζουν δύο χρόνια αργότερα.

Ο Σεμπάστιαν Σάγκεϊτ, Νεοζηλανδός που ζει τώρα στη Γερμανία, θέλοντας να διερευνήσει αν οι διαφορές αυτές εξαλείφονται τελείως όσο τα παιδιά μεγαλώνουν, πραγματοποίησε μια ανάλυση χρησιμοποιώντας τα στοιχεία του PISA από 54 χώρες (συμπεριλαμβανομένων των χωρών όπου τα παιδιά αρχίζουν το σχολείο στα έξι τους χρόνια). Διαπίστωσε ότι στην ηλικία των δεκαπέντε δεν υπήρχαν πια διαφορές στο επίπεδο ανάγνωσης που να μπορούν να συνδεθούν με τον χρόνο έναρξης της σχολικής εκπαίδευσης· το διετές προβάδισμα δεν διαφοροποιούσε καθόλου τα πράγματα στο τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.⁴ Ασφαλώς, αυτό δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι το ξεκίνημα του σχολείου νωρίτερα δεν έχει οφέλη. Ίσως στις χώρες όπου το σχολείο αρχίζει αργότερα τα παιδιά να εντάσσονται σε σχολικού τύπου προγράμματα κατά την προσχολική αγωγή — με αυστηρά δομημένα μαθήματα, όπου τα παιδιά πρέπει να κάθονται ήσυχα, να ασχολούνται με συγκεκριμένο τρόπο με το υλικό τους και να αξιολογούνται ως προς το αποτέλεσμα. Δεν μελέτησα τις πρακτικές προσχολικής αγωγής και στις 54 αυτές χώρες, διάβασα όμως την έρευνα που συγκρίνει τους συγκε-

κριμένους τύπους προγραμμάτων προσχολικής αγωγής (ή την έναρξη του σχολείου σε μικρή ηλικία) με προγράμματα λιγότερο τυπικά, που βασίζονταν περισσότερο στο παιχνίδι για τα μικρά παιδιά, όπως εκείνα που ακολουθούν οι Φινλανδοί, και τα αποτελέσματα είναι αρκετά ξεκάθαρα. Ενώ τα αυστηρά σχολικά προγράμματα από μικρή ηλικία συχνά επιδρούν θετικά στη σχολική επίδοση στις πρώτες τάξεις, η επίδραση αυτή τείνει να εξαλειφθεί όταν τα παιδιά φτάνουν στην τελευταία τάξη του δημοτικού, οπότε και κατακτούν το ίδιο επίπεδο τα παιδιά που άρχισαν να φοιτούν αργότερα, τα οποία μάλιστα σε μερικές περιπτώσεις ξεπερνούν σε επίδοση τους μαθητές που είχαν ξεκινήσει το σχολείο πιο νωρίς. Το αποτέλεσμα αυτό διαπιστώθηκε σε μεμονωμένες χώρες (Ιρλανδία, Γερμανία, ΗΠΑ)⁵ αλλά και συγκριτικά μεταξύ χωρών (Σλοβενία, Ελβετία, Αγγλία),⁶ τόσο στα μαθηματικά όσο και στην ανάγνωση.⁷

Σε τούτο το σημείο της έρευνάς μου άρχισα να μετριάζω τις επιφυλάξεις μου όσον αφορά το γεγονός ότι οι Φινλανδοί ξεκινούν αργά το σχολείο. Εφόσον μακροπρόθεσμα δεν υπάρχει διαφορά στη σχολική επίδοση, γιατί να μη διαρκεί λίγο παραπάνω η παιγνιώδης μάθηση; Η επιφυλακτικότητά μου εξαλείφθηκε σχεδόν εντελώς⁸ όταν εξέτασα κάποιες μελέτες οι οποίες αφορούσαν το πώς επιδρά γενικότερα η έναρξη της τυπικής εκπαίδευσης σε λίγο μεγαλύτερη ηλικία, και βρήκα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο. Λόγου χάρη, ερευνητές στη Δανία διαπίστωσαν πως, όταν η έναρξη της σχολικής φοίτησης μετατίθεται κατά ένα έτος (στα εξίμισι, αντί για πεντέμισι), μειώνεται δραστικά η ελλειμματική προσοχή και η υπερκινητικότητα στην ηλικία των επτά, και παραμένει στα ίδια επίπεδα στην ηλικία των έντεκα.⁹ Μια ανάλυση δεδομένων από τη Νορβηγία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τ' αγόρια που αρχίζουν το σχολείο σε μεγαλύτερη ηλικία είναι λιγότερο πιθανό να εμφανίσουν προβλήματα ψυχικής υγείας στα δεκαοχτώ τους, ενώ για τα κορίτσια που ξεκινούν μεγαλύτερα το σχολείο υπάρχουν μειωμένες πιθανό-

τητες εφηβικής εγκυμοσύνης.¹⁰ Αν η καθυστέρηση στην έναρξη της τυπικής σχολικής εκπαίδευσης κατά έναν χρόνο δεν έχει μακροπρόθεσμα αντίκτυπο στη σχολική επίδοση, αλλά κατά πάσα πιθανότητα έχει θετικά κοινωνικά αποτελέσματα, τότε γιατί να βιαζόμαστε;

Θα ήταν ωστόσο παραπλανητικό να κλείσουμε το θέμα εδώ. Θα δίναμε ίσως την εντύπωση ότι δεν έχει πραγματικά σημασία τι κάνουν τα παιδιά πριν αρχίσουν το σχολείο, αρκεί να μην το αρχίσουν πάρα πολύ νωρίς. Και κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Μια εμπεριστατωμένη μελέτη που διενεργήθηκε σε 3.000 παιδιά σε προσχολικές δομές στην Αγγλία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η προσχολική αγωγή έχει θετικά αποτελέσματα στη συνολική ανάπτυξη του παιδιού (εφόσον είναι υψηλής ποιότητας — βλ. Πλαίσιο 2), ότι η έναρξη σε μικρή ηλικία (μεταξύ δύο και τριών ετών) συνδέεται με καλύτερη νοητική και κοινωνική ανάπτυξη, και ότι η προσχολική αγωγή είναι ιδιαίτερα ευεργετική για τα παιδιά που μειονεκτούν.¹¹ Πιο συγκεκριμένα, η προσχολική αγωγή παίζει ρόλο και στις μετέπειτα αναγνωστικές δεξιότητες· σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ, «η διαφορά μεταξύ μαθητών που συμμετείχαν στην προσχολική αγωγή [...] και μαθητών που δεν συμμετείχαν είναι κατά μέσον όρο 54 βαθμοί στην αξιολόγηση κατανόησης κειμένου στο PISA — δηλαδή περισσότερο από ένα έτος τυπικής σχολικής εκπαίδευσης»,¹² γεγονός που μπορεί να εξηγηθεί από την επίδραση της υψηλής ποιότητας προσχολικής αγωγής στις πρώιμες γλωσσικές δεξιότητες.¹³

ΠΛΑΙΣΙΟ 2: Δεν είναι όλα τα νηπιαγωγεία ίδια

Τα νηπιαγωγεία και οι παιδικοί σταθμοί στη Φινλανδία πληρούν πολλά από τα κριτήρια που συστηματικά φαίνεται ότι συνδέονται με υψηλές επιδόσεις.

Υψηλή αναλογία προσωπικού / παιδιών¹⁴

Αναλογίες και μεγέθη ομάδων που να επιτρέπουν στο προσωπικό την κατάλληλη διάδραση με τα παιδιά είναι χαρακτηριστικό των νηπια-

ωγαγιών υψηλής ποιότητας. Η μέγιστη αναλογία που προτείνεται στη Φινλανδία —1:7 για παιδιά άνω των τριών ετών (1:4 για τα μικρότερα)— είναι από τις καλύτερες στις χώρες του ΟΟΣΑ.

*Προσωπικό με υψηλά προσόντα και κατανόηση του αναλυτικού προγράμματος*¹⁵

Δομές που διαθέτουν προσωπικό με υψηλότερα προσόντα έχουν και υψηλότερη βαθμολογία ποιότητας, ενώ τα παιδιά τους προοδεύουν περισσότερο. Στη Φινλανδία, για το διδακτικό προσωπικό των δομών προσχολικής αγωγής χρειάζεται τουλάχιστον ένα πτυχίο ισότιμο του Επιπέδου 5 (προπτυχιακό) της Διεθνούς Τυποποιημένης Ταξινόμησης της Εκπαίδευσης (International Standard Classification of Education, ISCED) και οι εκπαιδευτικοί απαιτείται να συμμετέχουν σε επιδοτούμενα προγράμματα επαγγελματικής επιμόρφωσης.

*Αναλυτικό πρόγραμμα κατάλληλο για το αναπτυξιακό στάδιο των παιδιών, με εκπαιδευτικό περιεχόμενο*¹⁶

«Κατάλληλο για το αναπτυξιακό στάδιο» δεν σημαίνει πως όλες οι δραστηριότητες πρέπει να ξεκινούν από το παιδί — η μελέτη ΕΡΡΕ διαπίστωσε ότι στις «εξαιρετικές» δομές υπάρχει ισορροπία μεταξύ των δραστηριοτήτων που ξεκινούν από το προσωπικό και εκείνων που ξεκινούν από το παιδί. Το αναλυτικό πρόγραμμα προσχολικής αγωγής στη Φινλανδία είναι δομημένο γύρω από μαθησιακούς στόχους που περιλαμβάνουν και ακαδημαϊκό περιεχόμενο αλλά και κοινωνικές δεξιότητες, οι οποίοι όμως επιτυγχάνονται μέσα από δραστηριότητες παιχνιδιού.

Τι συμβαίνει, λοιπόν, εδώ; Γιατί το να έχουν τα παιδιά ένα ακαδημαϊκό προβάδισμα στο σχολείο δεν επιδρά μακροπρόθεσμα στις δεξιότητές τους στην ανάγνωση και τα μαθηματικά, και πώς μπορεί μια προσχολική αγωγή που δεν τους διδάσκει αυτές τις πιο προχωρημένες δεξιότητες να παίζει ρόλο στη μετέπειτα ανάπτυξή τους; Καθώς τα παιδιά στη Φινλανδία δεν αρχίζουν την τυπική σχολική εκπαίδευση πριν από τα επτά τους χρόνια, αλλά έχουν παρακολουθήσει προγράμματα προσχολικής αγωγής υψηλής ποιότητας, βασισμένα στο παιχνίδι, το πραγματικό ερώτημα είναι το εξής: «Γιατί είναι αποτελεσματική η τακτική της Φινλανδίας για τα μικρά παιδιά;»

Για να δώσουμε απάντηση, ας ανατρέξουμε στην Αγία Γραφή (κάντε λίγη υπομονή):

Ένας γεωργός βγήκε να σπείρει το σιτάρι του. Καθώς το έσπερνε, μερικοί σπόροι έπεσαν στον δρόμο, και ήρθαν τα πουλιά και τους έφαγαν. Μερικοί έπεσαν μέσα στις πέτρες, όπου το χώμα ήταν λιγοστό, και μόλις φύτρωσαν αμέσως ξεράθηκαν, γιατί δεν είχαν καθόλου υγρασία. Άλλοι σπόροι έπεσαν ανάμεσα στα αγκάθια, και αυτά μεγάλωσαν κι έπνιξαν τα φυτά. Κάποιοι σπόροι όμως έπεσαν σε γόνιμο έδαφος. Φύτρωσαν κι έδωσαν καρπό, εκατό φορές περισσότερο από τον σπόρο που έριξε ο γεωργός. (Κατά Λουκάν, 8: 5-8)

Ο Σάγκκεϊτ χρησιμοποιεί την παραβολή του σπορέα για να εξηγήσει τις διαφορές στο αποτέλεσμα ανάλογα με το πότε μαθαίνουν τα παιδιά να διαβάζουν.¹⁷ Όπως το να σπέρνεις σπόρους στον δρόμο, έτσι και το να προσπαθείς να μάθεις παιδιά ενός ή δύο ετών να διαβάζουν θα είναι αντιπαραγωγικό, αφού δεν έχουν ακόμη τις δεξιότητες, τη γλωσσική ή τη νοητική ικανότητα για κάτι τέτοιο. Όπως το να ρίχνεις σπόρους μέσα στις πέτρες, έτσι και το να μαθαίνεις στα παιδιά να διαβάζουν όταν είναι τριών ή τεσσάρων ετών μπορεί να φαίνεται παραγωγικό, όμως απαιτεί περισσότερη προσπάθεια και ενέργεια απ' ό,τι αν περιμένεις μέχρι να έχουν αναπτυχθεί πλήρως οι δεξιότητες που απαιτούνται για την ανάγνωση. Στο μεταξύ, αν ξοδεύεις τον χρόνο αυτό προσπαθώντας να τα διδάξεις, μειώνεις τον χρόνο που θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τα παιδιά για να αναπτύξουν τις απαιτούμενες γνώσεις και δεξιότητες (όπως το να αντιληφθούν τις αντιστοιχίες γραμμάτων και ήχων, και να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους).

Για να πέσουν και να φυτρώσουν οι σπόροι σε γόνιμο έδαφος, πρέπει να επικεντρωθούμε στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων των παιδιών στην προανάγνωση και τα προμαθηματικά, έως ότου το έδαφος γίνει γόνιμο, και να αρχίσουμε τη διδασκαλία και την αξιολόγηση σε πιο προχωρημένο περιεχόμενο

όταν τα παιδιά θα είναι έτοιμα και θα μαθαίνουν γρηγορότερα. Ο Σάγκεϊτ το ονομάζει «φαινόμενο του Λουκά», και ακριβώς αυτό ακολουθούν οι δάσκαλοι στη Φινλανδία. Ενθαρρύνουν όλα τα παιδιά και τους δίνουν τη δυνατότητα ν' αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες προτού τους ζητήσουν να διαβάσουν. Και δεν αρχίζουν όλα τα παιδιά στα επτά — στη διάρκεια του νηπιαγωγείου αξιολογείται κατά πόσο είναι έτοιμα για το σχολείο και, αν ακόμα δεν είναι, μένουν στο νηπιαγωγείο άλλη μία χρονιά. Στο άλλο άκρο του φάσματος, όσα παιδιά είναι έτοιμα από πιο νωρίς οι νηπιαγωγοί τα παροτρύνουν να διαβάζουν και τα υποστηρίζουν· πρέπει όμως να τονιστεί ότι αυτό είναι μια ευκαιρία για όσα παιδιά είναι έτοιμα και όχι ένα προαπαιτούμενο που αφορά κάθε παιδί.

Κίνητρα και διαφοροποίηση

Από τη στιγμή που αρχίζουν να μαθαίνουν να διαβάζουν, τα παιδιά στη Φινλανδία κατακτούν την ανάγνωση πολύ γρήγορα. Κάποια μέρα, μετά το μάθημα, είχα μια μεγάλη κουβέντα με μια νεαρή δασκάλα του δημοτικού, τη Μάρτζο-Ρίτα, η οποία μου είπε πως όλα τα παιδιά αναμένεται να μπορούν να διαβάζουν μέχρι τα Χριστούγεννα της Α' τάξης (ύστερα από μόλις τέσσερις μήνες διδασκαλίας). Μπορεί κάτι τέτοιο να είναι εφικτό στη Φινλανδία, έχουν όμως ένα σαφές πλεονέκτημα — η φινλανδική γλώσσα έχει πολύ μεγάλη ορθογραφική διαφάνεια. Τούτο σημαίνει ότι στα φινλανδικά οι ήχοι και τα γράμματα που τους αντιπροσωπεύουν τείνουν στην αντιστοιχία 1:1, κάτι που τα παιδιά μπορούν να το μάθουν εύκολα με επαρκή τριβή. Στα αγγλικά, αντιθέτως, τα γράμματα «gh» ακούγονται διαφορετικά στις λέξεις «trough» (σκάφη) και «though» (ωστόσο). Κατά συνέπεια, τα παιδιά με μητρική γλώσσα την αγγλική θα χρειαστούν περισσότερο χρόνο για να μάθουν να διαβάζουν,¹⁸ κάτι που συνεπάγεται, όπως υποστηρίζουν ορισμένοι, ότι είναι αναγκαίο ν' αρχίσουν να διδάσκο-

νται τη γλώσσα σε πιο μικρή ηλικία. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι τα παιδιά θα μπορούν να μάθουν με επιτυχία δίχως τα απαραίτητα θεμέλια — το φαινόμενο του Λουκά ισχύει και πάλι.

Παρότι τα παιδιά με μητρική γλώσσα τα αγγλικά έχουν πιο πολλά να μάθουν, και πάλι δεν θα μπορούν να διαβάσουν και να διακρίνουν το «trough» από το «though» αν δεν έχουν πρώτα κατανοήσει ότι οι ήχοι αντιστοιχούν σε σύνολα γραμμάτων, ενώ όλο αυτό θα τους είναι έτσι κι αλλιώς ανώφελο αν δεν ξέρουν τι είναι η σκάφη (trough). Οι δάσκαλοι το καταλαβαίνουν αυτό, αν όμως ένα σύστημα απαιτεί από τα παιδιά πάρα πολλά από πολύ νωρίς (χωρίς να τους προσφέρει), είναι αναγκασμένοι να προχωρήσουν γρήγορα στα πρώτα στάδια της πρώιμης μάθησης. Αν μοιάζει άσκοπο να περιμένει κανείς μέχρι να είναι έτοιμα τα περισσότερα παιδιά και μετά να θέσει υψηλότερους στόχους για όλη την ομάδα, σκεφτείτε την περίπτωση να προσπαθείς να διδάξεις όλα τα παιδιά να διαβάζουν στα πέντε τους γραφήματα όπως το «-igh». Μερικά πιο προχωρημένα παιδιά θα είναι ήδη έτοιμα σε τούτο το στάδιο και θα συλλάβουν αμέσως την ιδέα ότι τα γράμματα έχουν διαφορετικούς ήχους ανάλογα με το τι συνδυάζεται κάθε φορά μαζί τους. Και πάλι, η κατανόησή τους θα περιορίζεται από το λεξιλόγιό τους και δεν θα τους προσφέρει κάποιο μακροπρόθεσμο πλεονέκτημα, αν και θα είναι ικανά να αποκωδικοποιούν πώς διαβάζεται μια λέξη ακόμη κι αν δεν ξέρουν τι σημαίνει. Άλλα παιδιά, που μόλις άρχισαν να καταλαβαίνουν ότι τα γράμματα αντιστοιχούν σε ήχους, θα δυσκολευτούν πολύ.

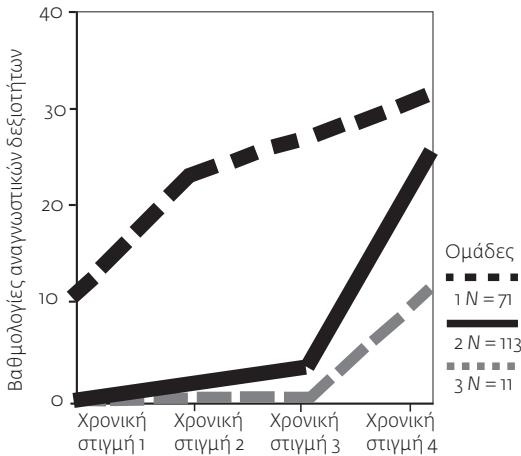
Αυτό συμφωνεί με μια έρευνα η οποία υποστηρίζει ότι τα παιδιά που αρχίζουν να μαθαίνουν νωρίτερα ανάγνωση αναπτύσσουν λιγότερο θετική συμπεριφορά απέναντι στη μάθηση απ' ό,τι εκείνα που αρχίζουν αργότερα,¹⁹ και, όπως επισημαίνει ο Ντέιβιντ Χουάιτμπρεντ,²⁰ καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Καίμπριτζ, τα παιδιά γίνονται καλά σε ό,τι εξασκούν. Αν τους αρέσει να διαβάζουν και έχουν κίνητρα για ανάγνωση εκτός

σχολείου, είναι πιο πιθανό να γίνουν πολύ καλοί αναγνώστες απ' ό,τι τα παιδιά που ανέπτυξαν αποστροφή για τα βιβλία επειδή πίεστηκαν να μάθουν να διαβάζουν προτού να είναι έτοιμα. Όταν βρέθηκα σ' ένα φινλανδικό δημοτικό σχολείο, έριξα μια ματιά απ' την πόρτα μέσα σε μια αίθουσα διδασκαλίας και είδα τα παιδιά της Α' τάξης να διαβάζουν ήσυχα από μέσα τους. Μερικά παιδιά είχαν μπροστά τους μεγάλα χοντρά βιβλία, κάτι που με άφησε εμβρόντητη, ώσπου μπήκα μέσα και είδα ότι διάβαζαν κόμικς με τον Ντόναλντ Ντακ (δημοφιλέστατα στη Φινλανδία), δεμένα έτσι ώστε να μοιάζουν με βιβλία για μεγάλους.

Η Κάισα Κίβερι και η Κααρίνα Μέετε στο Πανεπιστήμιο της Λαπωνίας ρώτησαν παιδιά από τη Φινλανδία πώς νιώθουν που μαθαίνουν να διαβάζουν, στην αρχή της πρώτης τους χρονιάς στο σχολείο, προτού ακόμη αρχίσουν επισήμως να μαθαίνουν.²¹ Τα περισσότερα θεωρούσαν πως είναι αναλφάβητα σ' αυτή την ηλικία, είπαν όμως ότι μπορούν να διαβάζουν «λίγο». Γενικά, τα παιδιά είχαν αυτοπεποίθηση όσον αφορά τις ικανότητές τους να μαθαίνουν και «θεωρούσαν τη μάθηση ευχάριστη». Κάποια εκτίμησαν, σωστά, ότι μπορούσαν ήδη να διαβάζουν· είπαν ότι έμαθαν μόνα τους στο σπίτι ή από φίλους, κάτι που αποτέλεσε ευχάριστη εμπειρία και έκπληξη γι' αυτά. «Όταν διαβάζεις για πρώτη φορά, είναι σαν... σαν να κάνεις πρώτη φορά ρόλλερ κόστερ· ένιωσα τον ίδιο μεγάλο ενθουσιασμό!»

Ξέρουμε ότι τα παιδιά που πρωτοπηγαίνουν σχολείο στη Φινλανδία σε ηλικία επτά ετών δεν έχουν όλα τις ίδιες αναγνωστικές δεξιότητες. Ωστόσο, πέρα απ' αυτό, μια μελέτη υποστηρίζει ότι στα χρόνια του νηπιαγωγείου οι διαφορές στις αναγνωστικές δεξιότητες των παιδιών μεγαλώνουν: όσα παιδιά άρχισαν με αυξημένες δεξιότητες προανάγνωσης προχωρούν ταχύτερα από τ' άλλα. Δεν είναι λοιπόν και τόσο δίκαιο το σύστημα, θα σκεφτείτε· είναι όμως και κάτι άλλο. Στη μεγάλη διεθνή μελέτη του σχετικά με τις ηλικίες έναρξης της φοίτησης

στο σχολείο, ο Σάγκεϊτ διαπίστωσε ότι υπήρχε τάση προς μεγαλύτερη διακύμανση στις επιδόσεις σε εκείνα τα συστήματα όπου τα παιδιά άρχιζαν το σχολείο νωρίτερα — το αντίθετο απ' ό,τι θα περιμέναμε αν το διευρυνόμενο χάσμα των επιδόσεων στο νηπιαγωγείο είχε πιο μακροπρόθεσμο αντίκτυπο. Η λύση του γρίφου ίσως βρίσκεται σε ό,τι συμβαίνει απ' τη στιγμή που το επτάχρονο Φινλανδάκι αρχίζει το σχολείο. Ας δούμε το παρακάτω διάγραμμα (Εικόνα 1).

Ομάδα 1: 71 παιδιά που επέδειξαν υψηλές αναγνωστικές δεξιότητες νωρίς στο νηπιαγωγείο (ΧΣ1).

Ομάδα 2: 113 παιδιά που είχαν χαμηλό επίπεδο αναγνωστικών δεξιοτήτων στο νηπιαγωγείο (ΧΣ1-ΧΣ2), αλλά βελτιώθηκαν ταχύτατα στην Α' τάξη του δημοτικού (ΧΣ3-ΧΣ4).

Ομάδα 3: 11 παιδιά που είχαν χαμηλό επίπεδο αναγνωστικών δεξιοτήτων στο νηπιαγωγείο (ΧΣ1-ΧΣ2) και βελτιώθηκαν με σχετικά αργό ρυθμό στην Α' τάξη του δημοτικού (ΧΣ3-ΧΣ4).

ΕΙΚΟΝΑ 1: Πηγή: Leppanen κ.ά. (2004)²²

Το διάγραμμα προέρχεται από εργασία της Ούλλα Λεππάνεν και των συνεργατών της, που μέτρησαν τις αναγνωστικές δεξιότητες των παιδιών σε διάφορα κομβικά σημεία της πρώιμης εκπαίδευσής τους: στους δύο μήνες στο νηπιαγωγείο (περίπου

έξι ετών), στους εννιά μήνες στο νηπιαγωγείο (έξι με επτά ετών), στους δύο μήνες στην Α' δημοτικού (περίπου επτά ετών) και στους εννιά μήνες στην Α' δημοτικού (επτά με οκτώ ετών).²³ Στην ανάλυση των αποτελεσμάτων ταξινόμησαν τα παιδιά σε τρεις ομάδες — εκείνα που είχαν σχετικά υψηλές δεξιότητες στην αρχή του νηπιαγωγείου (Ομάδα 1), εκείνα που είχαν χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων στο νηπιαγωγείο αλλά βελτιώθηκαν γρήγορα κατά την Α' δημοτικού (Ομάδα 2), και εκείνα που είχαν χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων στο νηπιαγωγείο και βελτιώθηκαν με πιο αργό ρυθμό στην Α' δημοτικού (Ομάδα 3). Παρότι οι διαφορές ανάμεσα στα παιδιά που έχουν αρχικά καλές επιδόσεις και σ' εκείνα που έχουν αρχικά χαμηλές επιδόσεις διευρύνονται στη διάρκεια της προσχολικής αγωγής, αυτές περιορίζονται με γρήγορο ρυθμό στην Α' δημοτικού, καθώς η Ομάδα 2 βελτιώνεται ταχύτερα απ' ό,τι η Ομάδα 3. Η Λεπάνεν και οι συνεργάτες της το εξηγούν αυτό υποστηρίζοντας ότι η εκμάθηση ανάγνωσης είναι μια διαδικασία παρόμοια για τα περισσότερα παιδιά, κατά την οποία συντελείται μια ταχεία ποιοτική μεταβολή από την αδυναμία ανάγνωσης στη δυνατότητα ανάγνωσης, και ακολουθεί ένα στάδιο βραδύτερης βελτίωσης όπου εμπλουτίζεται το λεξιλόγιο και ενισχύεται ο βαθμός κατανόησης. Η διαφορά στον ρυθμό της ταχείας αναγνωστικής εξέλιξης εξαρτάται από τις αρχικές δεξιότητες κάθε παιδιού — πρέπει οι δεξιότητες προανάγνωσης να βρίσκονται στο κατάλληλο επίπεδο για να λάβει χώρα η ταχεία εξέλιξη.

Τι θα συνέβαινε όμως με τα παιδιά της Ομάδας 2 και της Ομάδας 3 αν προσπαθούσε κανείς να τα μάθει να διαβάζουν προτού να είναι έτοιμα; Η μαύρη γραμμή που απεικονίζει την πρόοδο της Ομάδας 2 θα ήταν ίσως εντονότερα ανοδική στο πρώτο της τμήμα· αν όμως τα παιδιά έβρισκαν εντέλει δύσκολη και δυσάρεστη την ανάγνωση, είναι πολύ απίθανο να επιταχυνόταν η ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους έτσι όπως φαίνεται να συμβαίνει στο διάγραμμα. Η Ομάδα 3 μάλλον θα τα πήγαινε ακόμη χειρότερα. Ο Σάγκεϊτ διατυπώνει την υπόθεση ότι η

μεγαλύτερη διαφοροποίηση στις βαθμολογίες, την οποία συναντάμε στα συστήματα όπου η τυπική διδασκαλία ξεκινά νωρίς, είναι πολύ πιθανό να οφείλεται στην απογοήτευση ή τη χαμηλή ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη των λιγότερο ικανών παιδιών, που επέρχεται όταν οι εργασίες που τους ζητούνται είναι ιδιαίτερα δύσκολες για το στάδιο στο οποίο βρίσκονται.²⁴ Η ίδια απογοήτευση δεν φαίνεται να επηρεάζει τόσο τα παιδιά εκείνα που αναπτυξιακά βρίσκονται πιο μπροστά από τους συμμαθητές τους (συχνά, γιατί απλώς γεννήθηκαν νωρίτερα μέσα στην ίδια χρονιά), γεγονός που διευρύνει το χάσμα δεξιοτήτων.

Η Φινλανδία τ' αποφεύγει όλα αυτά: στα φινλανδικά σχολεία καταγράφεται ένα από τα χαμηλότερα επίπεδα διακύμανσης της βαθμολογίας μεταξύ των 15χρονων μαθητών σε σχέση με όλες τις χώρες, αφού ακόμη κι οι χαμηλότερες επιδόσεις είναι σχετικά υψηλές. Παρ' όλα αυτά, το γεγονός ότι τα παιδιά στη Φινλανδία αρχίζουν το σχολείο αργά δεν είναι παρά μέρος μόνο της όλης ιστορίας.